

Trzeci Kongres Polskich Towarzystw Naukowych na Obczyźnie a historia zegara słonecznego na Nowym Kampusie UJ

ALEKSANDER KOJ

W dniach 7–11 września 2011 r. odbywa się w Krakowie Trzeci Kongres Polskich Towarzystw Naukowych na Obczyźnie, zorganizowany przez Polską Akademię Umiejętności i Krakowski Oddział „Wspólnoty Polskiej” przy wsparciu Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.

Pierwszy taki Kongres – we wrześniu 2005 r. – umożliwił sformułowanie diagnozy dotyczącej aktualnej kondycji polskiej nauki i edukacji poza granicami kraju oraz umożliwił nawiązanie kontaktów między uczonymi i towarzystwami działającymi w sferze kształcenia młodych Polaków rozproszonych po całym świecie. Drugi Kongres (we wrześniu 2008) pozwolił na analizę ówczesnej migracji Polaków do krajów zachodnich, a szczególnie Irlandii i Wielkiej Brytanii.

Głównym celem Trzeciego Kongresu jest przedyskutowanie założeń i przygotowanie programu szeroko pojętych działań edukacyjnych, adresowanych do młodego pokolenia Polaków przebywających poza Ojczyzną. Wobec zwiększonej mobilności obywateli krajów Unii Europejskiej i przedłużającego się globalnego kryzysu finansowego, który nasila ruchy migracyjne związane z poszukiwaniem pracy, działania takie są niezbędne zarówno dla zmniejszenia „drenażu mózgow”, jak i dla polepszenia pozycji polskich imigrantów w krajach pobytu czy nawet w krajach osiedlenia.

Chyba najlepszym historycznym przykładem pozytywnych efektów edukacji Polaków za granicą była rozpoczęta po II wojnie światowej działalność Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PUNO) z siedzibą w Londynie. Jednym z organizatorów PUNO był prof. Tadeusz Sulimirski, znakomity archeolog z Uniwersytetu Jagiellońskiego, który po kampanii wrześniowej 1939 r. przedostał się do Francji i wstąpił do polskich sił zbrojnych, a następnie do Wielkiej Brytanii, gdzie w Szkocji służył w 1. Pułku Pancernym w randze kapitana. W 1941 r. został powołany na kierownika Urzędu Oświaty i Spraw Szkolnych, który w 1943 r. przekształcono w Ministerstwo Rządu RP na Uchodźstwie. Prof. Sulimirski włączył się wówczas do działań mających na celu uruchomienie kształcenia polskich żołnierzy po demobilizacji, szczególnie jeżeli nie decydowali się oni na powrót do kraju po zakończeniu wojny.

Wprawdzie w koalicji antyhitlerowskiej Polacy stanowili czwartą pod względem liczebności siłę zbrojną, ale układy w Jaltcie i Poczdamie oddawały Polskę w ręce Stalina. Sytuacja polskich żołnierzy była niezwykle trudna, gdyż braki w wykształceniu (według wymogów brytyjskich) ograniczały ich szanse na znalezienie zatrudnienia. Dzięki zabiegom wielu działaczy emigracyjnych udało się w stworzyć system kursów – przekształconych w zarejestrowaną w 1949 r. uczelnię, która dawała możliwości podniesienia kwalifikacji i uzyskania dyplomów szkoły wyższej, uznanej przez prawo brytyjskie. Niezależnie od działań organizacyjnych na rzecz polskiej szkoły wyższej, prof. Tadeusz Sulimirski był wykładowcą archeologii (*Lecturer*) w Cambridge University, a ponadto prowadził okazjonalne wykłady w kilku uniwer-

sytetach amerykańskich i zachodnioeuropejskich. W 1951 r. prof. Sulimirski został wybrany na pierwszego dziekana Wydziału Humanistycznego PUNO, a w latach 1967–1978 był co roku wybierany na rektora tej uczelni. W okresie jego działalności akademickiej PUNO był cenioną uczelnią, ogromnie zasłużoną zarówno dla promocji polskiej kultury na Zachodzie, jak i dla podniesienia poziomu wykształcenia wśród polskiej emigracji¹.

Potomkowie Tadeusza Sulimirskiego rozproszyli się po świecie, ale utrzymują kontakt z Ojczyzną. Najstarszy syn Tadeusza, Witold Sulimirski, znany m.in. ze swej działalności w Radzie Fundacji Kościuszkowskiej w Nowym Jorku, corocznie odwiedza Polskę. Podczas jednej z wizyt w Krakowie – razem ze swoją żoną Teresą – miał możliwość obejrzenia postępów w budowie nowego kampusu 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Centralnym miejscem Kampusu jest obecnie dziedziniec – lub raczej ogród – ograniczony przez Kompleks Nauk Biologicznych: budynki Wydziału Biochemii, Biofizyki i Biotechnologii oraz Instytutu Nauk o Środowisku Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. Państwo Sulimirscy entuzjastycznie przyjęli pomysł umieszczenia w tym ogrodzie dużego zegara słonecznego

Profesor Tadeusz Sulimirski

Teresa i Witold Sulimirscy w nowym Kampusie UJ

fot. Aleksander Koj

¹ Obszerną notę biograficzną Tadeusza Sulimirskiego, opracowaną przez T. Radzika, znajdzie czytelnik w *Ilustrowanym słowniku biograficznym Polonii świata*, wydanym w Paryżu w 1997 r. pod redakcją Agaty i Zbigniewa Judyckich.

► i w imieniu całej Rodziny Sulimirskich ofiarowali na ten cel odpowiednie fundusze. Projekt architektoniczny zegara przygotował prof. Stanisław Deńko (znany jako projektant Auditorium Maximum UJ przy ul. Krupniczej), wykorzystując pomysły użytkowników kampusu – profesorów Jana Weinerja i Aleksandra Koję (zegary słoneczne stanowią hobby J. Weinerja). Dodajmy, że obliczenia astronomiczne Weinerja zweryfikował emerytowany nauczyciel akademicki z Obserwatorium Astronomicznego UJ, dr Jan Mietelski. Przeliczenia aktualnego odczytu zegara na obowiązujący w Polsce czas urzędowy można łatwo dokonać dzięki objaśnieniom umieszczonym na cokole zegara w języku polskim i angielskim.

Wykonanie całej konstrukcji zegara trwało ponad rok, ale wreszcie 8 czerwca 2006 r. na centralnym skwerze nowego kampusu uniwersyteckiego prof. Władysław Miodunka, prorektor UJ, dokonał symbolicznego odświeżenia dużego gnomonu, wykonanego z nierdzewnej stali i zawieszzonego na szklanych płytach, przymocowanych do cokołu, co nadaje całej konstrukcji wrażenie lekkości.

Budowa nowego kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego, przeznaczonego dla nauk przyrodniczych i ścisłych, była od wielu lat planowana jako inwestycja niezbędna dla rozwoju najstarszej polskiej uczelni. Jednakże dopiero

w okresie 1998–1999 udało się zrealizować na wykupionych przez UJ, lecz nieuzbrojonych terenach w dzielnicy Ruczaj niewielką „inwestycję pilotażową” – Centrum Badań Przyrodniczych. Ten fakt ostatecznie przekonał Rząd i Sejm RP, iż nowy kampus ma realne perspektywy. Przyznane w następnych latach dotacje pozwoliły na wybudowanie dużego Kompleksu Nauk Biologicznych (2000–2004), a następnie budynków Matematyki i Informatyki (2004–2006), Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej (2005–2007) oraz Instytutu Zoologii (2009–2011). Dalsze budynki są już albo w budowie, albo w stadiach projektowania (Instytut Fizyki, Wydział Chemii, ośrodek sportowo-rekreacyjny z basenem, itd.).

W czerwcu 2011 r. minęło pięć lat od odświeżenia Zegara Sulimirskich, który stał się nieodłącznym elementem nowego Kampusu UJ: tutaj umawiają się na spotkania studenci, fotografują się rozmaici goście Uniwersytetu, na ławkach siadają babcie z wnukami, które wspinając się na cokół zegara zadają babciom kłopotliwe pytania w rodzaju: „W jaki sposób cień może pokazywać godzinę?”. Ale wszystkim krótka historia zegara słonecznego przypomina, jak ważna jest edukacja – i to zarówno w kraju, jak i na emigracji.

ALEKSANDER KOJ

Zegar słoneczny w nowym Kampusie UJ. Pozioma tarcza zegara ma średnicę 6,5 m; gnomon wznosi się na wysokość 4,5 m

foto. Aleksander Koj

PAUza Akademicka – www.pauza.krakow.pl – tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności i środowiska naukowego.

Rada Redakcyjna: Magdalena Bajer, Andrzej Białas, Aleksander Koj, Janusz Limon, Ewa Lipska, Stanisław Rodziński, Adam Strzałkowski, Andrzej Szczeklik, Piotr Sztompka, Jerzy Vetulani, Marta Wyka, Jerzy Wyrozumski, Franciszek Ziejka.

Redakcja: Andrzej Kobos, Marian Nowy; Anna Michalewicz – dyrektor administracyjny, Adam Korpak – grafika, Witold Brzoskowski – sekretarz redakcji, fotoskład; konsultacje – Wydawnictwo PAU.

Adres do korespondencji: Polska Akademia Umiejętności, 31–016 Kraków, ul. Sławkowska 17; e-mail: pauza@pau.krakow.pl

Oczekujemy na artykuły do 6 000 znaków (ze spacjami) i ilustracje w formacie JPEG o rozdzielczości 300 dpi. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania artykułów i korespondencji oraz zaopatrywania ich własnymi tytułami. Artykułów niezamówionych redakcja nie zwraca.

Subskrypcja: bezpłatną elektroniczną prenumeratę PAUzy można zamówić wysyłając e-mail na adres: pauza@pau.krakow.pl